

Stompaku purvu aizsardzības plāns – vai Balvu novadu apēdis lāči?

Gunda Katrīna Vovere

Šogad plānots pabeigt un apstiprināt jauno Stompaku purvu (Balvu novadā) aizsardzības plānu. Šie purvi ietilpst *Natura 2000*, kas ir Eiropas Savienības aizsargājamo dabas teritoriju tīkls, veidots, lai saglabātu retas un apdraudētas sugas un to dzīvotnes. Latvijā tas aptver gan mežus, purvus un pļavas, gan ezerus un jūras piekrasti. Jaunais Stompaku purvu aizsardzības plāns lielu ažiotažu izpelnījies vietējo iedzīvotāju un mednieku vidū, jo viņus satrauc, ka šajā pusē jau tā netrūkst ne lāču, ne vilku, un šis plāns varētu veicināt labvēlīgus apstākļus, lai šie plēsēji dzīvotu un vairotos šajā teritorijā, kur viņi ar saviem mazuliem būtu neaizskarami. Skaidroju, vai Balvu novadu apēdis lāči?

Zemkopības ministrs Armands Krauze iepriekš izteicies, ka būtu jāļauj nometīt jebkuru savvaļas dzīvnieku, kas nonāk cilvēku mājokļu, mājdzīvnieku vai bišu dravu tuvumā un apdraud cilvēku drošību. Tikmēr Dabas aizsardzības pārvalde uzsver, ka nav pamata atļaut lāču medības vai atcelt to aizsargājamās sugas statusu.

Brūnais lācis ir Eiropas līmenī apdraudēta suga, kuras aizsardzību nosaka Eiropas Padomes direktīva par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras saglabāšanu. Latvijā brūnā lāča aizsardzības plāns izstrādāts un apstiprināts 2003. gadā, un tā mērķis ir ilgtermiņā nodrošināt labvēlīgu šīs sugas stāvokli Baltijas populācijā un veicināt tā saglabāšanu arī Latvijā, nenosakot konkrētu termiņu vai pieļaujamo dzīvnieku skaitu.

Ilustratīvs attēls

Latgales Mednieku un Makšķernieku Biedrības valdes priekšsēdētājs Andris Broks uzskata, ka viena no problēmām Latgalē, kas saistīta ar medniecību, ir ļoti daudzie liegumi, kurus no jauna izveido vai pilnveido. Kā piemēru viņš min Stompaku purvu liegumu, kur šobrīd tiek izstrādāts jauns dabas aizsardzības plāns, lai veicinātu lāču, vilku un citu plēsējsugu vairošanos. Lāči apdzīvotu vietu tuvumā spēj radīt diezgan lielus postījumus – saplošīt mājdzīvniekus, izpostīt bišu stropus. Viņš norāda, ka cilvēki baidās un Balvu pusē daļa pat vairās doties uz mežu. Lai gan Latvijas teritorijā šobrīd esot uzskaitīti ap 150 brūnie lāči, A. Broks uzskata, ka to patiesais skaits varētu būt lielāks.

Balvu novada mednieku kluba «Šķilbēni» vadītājs Jānis Šakins apstiprina, ka Balvu novadā lāči ir sastopami un var just, ka gadu no gada to paliek vairāk, tie parādās arī apdzīvotu vietu tuvumā, piemēram, Baltinavā, Rekovā. Šobrīd nav fiksēti gadījumi ar lāču saplošītiem mājdzīvniekiem, taču biškopjiem nodarītais posts ir gana liels un regulārs. Kompensācijas par šiem gadījumiem tiek izmaksātas tikai tad, ja zaudējumi ir lielos apmēros, bet postījumi mazos apmēros kompensēti netiek. Runājot par Stompaku purvu jauno aizsardzības plānu, J. Šakins norāda, ka mednieki ir iestājušies pret to, jo novadā netrūkstot ne vilku, ne lāču, ne lūšu. Par šo plānu nav sajūsmā arī vietējie iedzīvotāji. J. Šakins uzsver, ka šajā plānā būtu nepieciešams arī punkts, kas paredzētu iespējamus postījumus un kompensāciju plānu. Saistībā ar lāču populācijas uzraudzību Balvu novadā J. Šakins šobrīd medniekiem neredz lielu lomu, jo lāčus medīt ir kategoriski aizliegts un nav paredzēti nekādi izņēmuma gadījumi, arī apdraudējuma gadījumā. Tas esot vēl viens iemesls, kādēļ mednieki ir iestājušies pret šo plānu, jo ir jāparedz izņēmuma gadījumi. Lai gan šobrīd šķiet, ka plāna izstrādātāji īpaši neņem vērā mednieku un vietējo iedzīvotāju viedokli, tomēr medniekiem izdevies izcīnīt to, ka netiks pilnībā liegtas dzinējmedības šajā teritorijā, kā bijis plānots.

J. Šakins norāda, ka jaunie lāči neesot bieds cilvēkiem, jo tie ir bailīgi, bet, augot lāču populācijai valstī, noteikti pieaugs arī lāču vecums un briedums, tāpēc ir grūti prognozēt, kāda varētu būt nākotne attiecībām starp lāci un cilvēku.

Balvu novada pašvaldības domes priekšsēdētājs un Medību koordinācijas komisijas vadītājs Jānis Trupovnieks (*attēlā*):

«Jau no pavasara mēs saņemam daudz trauksmes zvanu, ka tiek manīta liela lāču klātbūtne gan mednieku izvietotajās kamerās, kurās redzami lāči, lācenes ar lācēniem, gan arī ziņots par izpostītām bišu dravām. Mednieki fiksē visus šos datus, koordinātas, sabildē un nosūta Latvijas Valsts mežzinātnes institūtam «Silava». Lāču skaita pieaugums jau vismaz pēdējos divus gadus ir krietni jūtams, savukārt staltbriežu, stirnu un aļņu paliek mazāk, un tie nereti atrasti saplošīti. Šķiet, dabā līdzsvars tiek izjaukts.

Runājot par Stompaku purvu aizsardzības plāna izstrādi, notikušas aktīvas diskusijas un bijusi publiskā apspriešana, kurā piedalījās gan vietējie iedzīvotāji, gan medību pārstāvji, kuri principā nav pret to, ka ir dabas liegumi, bet bija pārsteigti par to, ka projektu autori šajā dabas lieguma teritorijā plāno tādus ierobežojumus, lai tā kļūtu pievilcīga dažādiem plēsējiem. Jautājums ir – vai šī ir istā vieta? Tagad, kad šis projekts jau ir beigu stadijā un gaidām, kad tas tiks iesniegts pašvaldībā, esmu saņēmis arī zvanus no vides dienesta, jautājot par mūsu nostāju, mana atbilde ir, ka pašvaldības viedokli veido iedzīvotāju viedoklis. Ir jāsaprot trīs lietas. Pirmkārt, ja šī dabas lieguma pierobežā tiks ierobežota ekonomiskā darbība, ir jābūt konkrētām atrunām par to, kādas būs kompensācijas zemju vai mežu īpašniekiem, kādas sekas var būt, kad purva teritorijā dabiski uzkrātos ūdens, jo tiktu aizrakti grāvji, netiktu nojaukti bebru aizsprosti utt. Otrkārt, ņemot vērā, ka esam pierobežas pašvaldība, ir sākusās runas par 30 km drošības joslu, zemju atpirkšanu, attiecīgi šādiem projektiem būtu jābūt saskaņā arī ar Aizsardzības ministriju. Treškārt, par vilkiem mēs jau pirms gada cēlām trauksmi, to tiešām ir daudz, bet no 2018. gada ir vilku sugas aizsardzības plāns. Atrunas ir, ka sugas blīvums atsevišķās teritorijās nav apzināts. Atļauja gada laikā nometīt 300 vilkus neko nerisina, ja nav apzinātas teritorijas, kur to, iespējams, ir par daudz. Ja mēs gribam aizsargāt kādu sugu, tad pēc gada vai diviem ir jāsaprot, kas ar to ir noticis. To pašu šobrīd var attiecināt uz lāčiem.»

Latvijas Valsts mežzinātnes institūta «Silava» vadošā pētniece Guna Bagrađe (*attēlā*):

Kādi ir galvenie mērķi un uzdevumi lāču monitoringa pētījumam?

– Lāču monitorings norit katru gadu, un tā mērķis ir sekot līdzi šīs populācijas izmaiņām, lai varētu ilgtermiņā skatīties un saprast, kas notiek ar sugas populāciju. «Silava» lāču monitoringu veic kopš 2015. gada. Katru gadu apsekojam septiņas Natura 2000 teritorijas (dabas liegumi «Lielais Pelečāres purvs», «Ziemeļu purvi», «Stompaku purvi», «Lubāna mitrājs», dabas parki «Vecumu meži» un «Kujas», kā arī «Teiču dabas rezervāts») un piecas teritorijas, kas ir ārpus Natura 2000 teritorijām, bet tajās pēdējo piecu gadu laikā ir novērota lielāka lāču intensitāte. Šīs teritorijas apsekojam divas reizes gadā – pavasarī, meklējot lāču klātbūtni ar pēdu nospiedumiem u. c. novērojumiem, un rudenī, kad ienākas ābolu raža, dodamies uz veco, pamesto māju ābeldārziem, kur var konstatēt lāča klātbūtni un ievākt arī ģenētiskos materiālus. Saņemam dažādas ziņojumus par lāčiem, kas arī palīdz vērot tendenci, šobrīd redzams, ka to skaits aug. Ir sistēma «Mednis», kur mednieki un ikviens interesents var ievadīt informāciju par dzīvniekiem. Mēs lūdzam Latvijas Valsts meža dienestam arī šīs sistēmas datus, lai varam apkopot informāciju par lāčiem, tāpat par postījumiem ziņo arī bitenieki, kurus tad braucam apsekot.

Cik lāču šobrīd varētu būt Latvijā?

– 2025. gada dati būs pieejami tikai jaunā gada sākumā, kad būsīm apkopojuši un izvērtējuši visu ievāktu informāciju. Ir ļoti svarīgi, lai cilvēki ziņo un sniedz informāciju, jo mēs, zinātnieki, darbojamies tikai ar to informāciju, kas mums ir pieejama. Runājot par 2024. gada datiem, mūsu vērtējumā Latvijas teritorijā gada laikā uzturējušies 150 lāči. Jāņem vērā, ka tie nebūs tikai lāči, kas pastāvīgi uzturas šeit, bet arī tādi, kas var ienākt no kaimiņvalsts teritorijas un var aiziet prom. Visvairāk lāču novērots Vidzemes, Latgales, Sēlijas pusē.

Publicitātes foto

Balvu novada iedzīvotāji ir satraukti, ka Stompaku purvu aizsardzības plāns sekmēs lāču un citu plēsējsugu vairošanos, kāds ir jūsu viedoklis?

– Neesmu droša, vai šis aizsardzības plāns tiešām paredzēts, lai pavairotu lāčus un citas plēsējsugas Stompaku purvu teritorijā. Es varu saprast vietējo iedzīvotāju satraukumu, jo jau kopš 90. gadu beigām, kad bija pirmais pētījums un tika apsekotas aizsargājamās dabas teritorijas, lai novērtētu, vai tās ir piemērotas lāčiem uzturēties un dzīvot, Stompaku purvu teritorija tika novērtēta kā piemērota. Man būtu vairāk jāiepazīstas ar šo plānu, lai spriestu, bet sugas aizsardzības plāns lācim tika izveidots ar domu, ka nevar noteikt laiku un teritoriju, kur lāčiem būt, un suga Latvijas teritorijā atgriežas pati dabīgos apstākļos. Ja pareizi atceros, izskanēja pretenzijas pret dzinējmedību laiku, kas ir drošības jautājums, jo no ziemas miega iztraucēts lācis var būt bīstams gan cilvēkam, gan medību suņiem. Turklāt tas būtu nelabvēlīgi arī sugai – vai lācim izdotos atrast vietu, kur pabeigt iztraucēto ziemas miegu. Atsevišķi ierobežojumi šajā teritorijā ir samērīgi un nekādā veidā nesaistās ar lāču pavairošanu.

Cik lāčiem jābūt Latvijas teritorijā, lai teiktu, ka to ir par daudz?

– Ļoti grūti atbildēt, jo šobrīd lāči ir sastopami un pastāvīgi uzturas pusē Latvijas teritorijas – Vidzemē un Latgalē –, kur tad būtu jāskatās, kāda ir tā situācija. Skatoties uz visu Latviju kopumā, par kaut kādām ar lāču medībām saistītām apsaimniekošanas darbībām var runāt tikai tad, kad suga ir sastopama visā teritorijā.

Kā prognozējat lāču populācijas attīstību Latvijā tuvāko desmit gadu laikā?

– Es domāju, ka joprojām pieaugs gan skaits, gan lāča izplatība, jo lāčiem šeit ir kur būt un dzīvot, ar to mums ir jārēķinās.

Dabas aizsardzības pārvaldes Dabas aizsardzības departamenta Monitoringa un plānojamu nodalģas vecākā eksperte Evija Zvejniece:

Vai tiesa, ka aizsardzības plāns paredz vai varētu veicināt to, ka teritorijā uzturētos un vairotos lāči, vilki un citas plēsēju sugas?

– Mākslīgi nekas netiks veicināts. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas ir veidotas un tiek apsaimniekotas, tā lai tajās notiktu, pēc iespējas, netraucēti dabas procesi, līdz ar to ir iespējams, ka lielle plēsēji Stompaku purvus izvēlēties kā vietu, kur dzīvot, ja sugai šeit ir labvēlīgi apstākļi. Tomēr jāņem vērā, ka lielle plēsēji ir teritoriāli dzīvnieki un to medību teritorijas var daļēji pārklāties. Ir vairāki faktori, kas var limitēt to daudzumu konkrētajā vietā – barības pieejamība, piemērotas mežu platības, citu plēsēju un cilvēku klātbūtne. Paredzēts arī veikt īpaši aizsargājamo biotopu un sugu monitoringu, lai, piemēram, sekotu līdzi lāču populācijas izmaiņām. Konstatējot brūnā lāča indivīdus vai to darbības pēdas, lūdzam informāciju reģistrēt lietotnē «Mednis» vai ziņot Valsts mežzinātnes institūtam «Silava», iespēju robežās pievienojot fotoattēlus, vietas koordinātas un īsu aprakstu. Netiek paredzēti speciāli pasākumi plēsēju sugu pavairošanai.

Kā tiek pieņemti lēmumi šīs teritorijas aizsardzības plāna izstrādē?

– Dabas aizsardzības plāna izstrāde notiek saskaņā ar MK noteikumiem. 2023. gada oktobrī notika informatīvā sanāksme, pēc kuras izveidota konsultatīvā grupa, kurā var piedalīties ikviens interesents. Līdz sabiedriskajai apspriešanai notikušas trīs grupas sanāksmes un vairākas darba tikšanās, tostarp ar Balvu novada pašvaldības Medību koordinācijas komisiju. Sabiedriskajā apspriešanā rakstisku iebildumu par lielajiem plēsējiem nebija. Pašlaik plāns iesniegts pašvaldībai atzinumam, pēc kura paredzēta vēl viena konsultatīvās grupas sanāksme un plāna iesniegšana Pārvaldei izvērtēšanai pirms nodošanas VARAM apstiprināšanai.

Kā šis Stompaku purvu jaunais aizsardzības plāns ietekmēs vietējo iedzīvotāju ikdienā?

– Dabas aizsardzības plāns ir rekomendējoša satura, un tas neuzliek jaunus pienākumus vai ierobežojumus. Nav paredzēts ierobežot uzturēšanos teritorijā, līdz ar to sēņot, ogot, medīt un apsaimniekot pieguļošās teritorijas varēs kā līdz šim. Vienlaikus norādām, ka jaunais dabas aizsardzības plāns neatceļ MK noteikumus «Dabas lieguma «Stompaku purvi» individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi», kuri būs jāievēro tāpat kā līdz šim.■

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Stompaku purvu aizsardzības plāns – vai Balvu novadu apēdis lāči?» saturu atbild SIA «Vietēja»».

MAF
Mediju atbalsta fonds